

Keuzevrijheid voor moeders in gezinnen van de toekomst?

Sinds begin 2007 combineert E-Quality de thema's gezin en emancipatie binnen haar werkzaamheden, en met succes: er blijken veel raakvlakken te zijn tussen de thema's gezin en emancipatie. Dit komt onder andere tot uiting in de eerste twee rapporten in de reeks *Gezinnen van de toekomst*, die onlangs door E-Quality, kenniscentrum voor emancipatie, gezin en diversiteit aan minister Rouvoet werden aangeboden. Maar gezin en emancipatie kunnen elkaar ook in de weg zitten, bijvoorbeeld als de voorzieningen ontbreken om werk en zorg goed te combineren. En ook de moederschapscultus die in Nederland (nog steeds) heerst, kan een beperking vormen voor de keuzevrijheid voor vrouwen.

Corine van Egten

Het gezin is niet meer wat het geweest is. Een enkeling zal wellicht terugverlangen naar 'het' gezin van de jaren vijftig: de man als kostwinner en zijn echtgenote die voor hun kinderen zorgt. Maar steeds meer mensen kiezen er niet voor om in een gezinsverband te leven¹, het aantal alleenstaanden en het aantal stellen zonder kinderen neemt toe. En hoewel het aantal gezinnen redelijk stabiel is, neemt de diversiteit onder gezinnen toe. Steeds meer mensen wonen ongehuwd samen

als ze kinderen krijgen, het aantal homoseksuele ouderparen neemt toe en ongeveer een vijfde deel van alle gezinnen bestaat uit een alleenstaande ouder en zijn, of meestal haar, kinderen. Van die eenoudergezinnen is ongeveer de helft uit echtscheiding ontstaan en een groeiend deel van hen vormt een relatief nieuwe gezinsvorm: het co-ouderschap. Per jaar vinden zo'n 34.000 echtscheidingen plaats, in zes op de tien gevallen gaat het om gezinnen met kinderen. Hoewel voor veel mensen het tweeoudergezin nog wel het streven is - ook gescheiden ouders gaan vaak na enige tijd een nieuwe relatie aan en vormen een stiefgezin -, is er dus ook een flink aantal ouders dat er na een scheiding, of al voor de geboorte, voor kiest om de kinderen alleen op te voeden.

Een ander aspect van gezinnen is ook aan verandering onderhevig: het verdienertype. In 1996 was in 51% van de gezinnen sprake van een (manelijke) kostwinner, in 2006 was dit 31%. Dit type gezin is dus minder populair geworden, en daarvoor in de plaats is het anderhalfverdienersgezin gekomen: een van beide ouders werkt voltijd, de ander deeltijd. Blijkbaar is er steeds minder sprake van de

Corine van Egten is onderzoeker bij E-Quality, kenniscentrum voor emancipatie, gezin en diversiteit (www.e-quality.nl). E-Quality geeft informatie en advies aan overheden, politici en maatschappelijke organisaties met als doel het stimuleren van gelijke behandeling, individuele ontplooiing en gelijkwaardige ontwikkeling van alle mensen.

'ouderwetse' gezinsvorm die ik eerder beschreef, en deze trend zal naar verwachting ook in de toekomst te zien zijn. Volgens prognoses van het CBS² zal het aantal gezinnen redelijk stabiel zijn de komende jaren. Het aantal huishoudens zonder kinderen zal echter stijgen. En ook het aantal eenoudergezinnen zal nog licht stijgen. De keuzevrijheid voor vrouwen neemt dus toe: ze kunnen makkelijker dan vroeger kiezen of en wanneer ze kinderen willen, in welke gezinsvorm ze die kinderen groot willen brengen en hoeveel uren ze daarnaast aan betaald werk willen besteden.

Voetnoot

- 1 Boekhoorn, P. en T. de Jong, *Gezinnen van de toekomst, Cijfers en trends*. Den Haag (E-Quality) 2008.
- 2 Idem.

Meer zorgen

Maar ook al is de keuzevrijheid in het algemeen toegenomen, dit geldt niet voor alle vrouwen afzonderlijk. Niet alle alleenstaande ouders hebben er zelf voor gekozen een eenoudergezin te vormen. En ook voor ouders die hier wel bewust voor kiezen, is het niet de makkelijkste gezinsvorm. Uit het onderzoek *Opvoeding en opvoedingsondersteuning* van E-Quality en het SCP³ komt naar voren dat alleenstaande moeders meer zorgen hebben, bijvoorbeeld over de emotionele situatie en het gedrag van hun kinderen, dan moeders die getrouwd zijn of samenwonen met de vader van hun kinderen. Dit blijkt overigens niet uitsluitend samen te hangen met de eenoudersituatie, maar vooral met de echtscheiding die deze gezinnen hebben meegemaakt. Ook moeders die na een scheiding een stiefgezin zijn gaan vormen, maken zich namelijk relatief veel zorgen over de kinderen. Wel geven vrij veel alleenstaande moeders aan dat ze het zwaar vinden om er alleen voor te staan en nooit even “het stokje over te kunnen dragen”. Getrouwde en samenwonende moeders noemen hun partner als eerste bron van steun, als het bijvoorbeeld gaat om de opvoeding van de kinderen. Alleenstaande moeders moeten deze steun buiten het gezin zoeken. Daarbij combineren alleenstaande moeders vaker dan moeders met een partner een grote betaalde baan met de zorg voor de kinderen. Ze zijn dus de hoofdverantwoordelijke voor de opvoeding, maar ook voor het gezinsinkomen.

Moederschapscultus

De zorg voor kinderen blijft moeilijk te combineren met een betaalde baan. Voor alleenstaande moeders, maar ook voor moeders met een partner. Nederland is bij uitstek een deeltijdland: relatief veel vrouwen werken, maar slechts een op de tien moeders heeft een voltijdbaan. Weliswaar is er de laatste jaren een stijging te zien in het aantal uren dat moeders (blijven) werken, na de geboorte van het eerste

kind, maar het aantal uren dat mannen aan zorg voor de kinderen en het huishouden besteden, is redelijk stabiel. Mannen zorgen aanzienlijk minder dan vrouwen en gaan ook nauwelijks minder werken als ze vader worden. Een deel van de mannen gaat dan zelfs meer uren werken. De zorg voor kinderen komt dus voornamelijk op de moeders neer. Veel moeders (en vaders) geven aan dat de moeder de meest geschikte persoon is om voor de kinderen te zorgen, zeker als de kinderen jong zijn. Die moederschapscultus betekent dat er veel draagvlak is voor vrijstelling van de sollicitatieplicht voor moeders van jonge kinderen en voor kleine deeltijdbanen. Dit blijkt ook uit de reacties uit de omgeving aan het adres van werkende moeders, zoals de moeder die in een interview aangaf: “Daar kreeg ik toen heel veel commentaar op, dat ik niet stopte met werken. Dat vonden ze zielig voor het kind” Het combineren van werk met de zorg voor kinderen is maatschappelijk dus nog niet algemeen geaccepteerd. Dat voor moeders uit anderhalfverdienergezinnen het combineren van werk en zorg soms lastig is, is bekend en wordt in het onderzoek *Opvoeding en opvoedingsondersteuning* bevestigd. Minder bekend zijn de zorgen van de niet werkende moeders. Sommigen van hen geven aan

dat ze alléén voor de opvoeding staan en weinig steun krijgen van hun partner. En ook heeft de omgeving soms een afkeurende mening over het feit dat ze niet werken. Zowel werkende als niet-werkende moeders lopen dus de kans kritiek uit de omgeving te krijgen, welke keuze ze ook maken. Het is lastig te bepalen in hoeverre er op individueel niveau sprake is van keuzevrijheid, als er blijkbaar geen volledige maatschappelijke acceptatie is, niet voor werkende moeders en niet voor moeders die thuis blijven voor de kinderen.

Toekomstverwachtingen

Wat kunnen we in de toekomst verwachten, als het gaat om emancipatie binnen het gezin? De huidige diversiteit aan gezinsvormen zal ook in de toekomst verschillende opties bieden. Gezien de trend dat alleenstaand moederschap niet af zal nemen, dient dit een punt van aandacht te blijven in overheidsbeleid, vooral als het gaat om ondersteuning bij de opvoeding en de combinatie van arbeid en zorg. Wat betreft de arbeidsparticipatie van moeders in het algemeen, zien we twee ontwikkelingen: steeds meer moeders gaan werken en het aandeel moeders met een grote deeltijdbaan (20 tot 24 uur per week) is gestegen⁴. Die stijging van arbeidsparticipatie zal waarschijnlijk niet heel lang voortduren, zo verwacht het CPB⁵: de generatie vrouwen waarvan een groot deel niet werkt, behaalt in de nabije toekomst de leeftijd van 65 en wordt dan niet meer meegerekend als beroepsbevolking. De overheid blijft daarom inzetten op verhoging van de arbeidsparticipatie, of concreet het aantal uren dat moeders werken. Om ideeën te genereren met welke maat-

Voetnoot

- 3 Egten, C. van, *Opvoeding en opvoedingsondersteuning*. Den Haag (E-Quality) 2008.
- 4 CBS webpublicatie (april 2008) *Arbeidsparticipatie van moeders blijft stijgen*.
- 5 Euwals, R., M. Knoef, D. van Vuuren, *The trend in female labour force participation*. Den Haag (CPB) 2007.
- 6 CBS webpublicatie (april 2008) *Flinke groei kinderopvang in 2007*.

---

regelen dit bereikt kan worden, is de Taskforce Deeltijd plus geïnstalleerd. Vanzelfsprekend kunnen we nu nog niet voorspellen welke effecten deze inspanningen zullen hebben. Het gebruik van kinderopvang, vooral van gastouderopvang, is weliswaar sterk gestegen⁶, maar of dit samenhangt met een hogere arbeidsparticipatie is nog sterk de vraag. Waarschijnlijk is er vooral sprake van een verschuiving van informele opvang naar formele

opvang en werkten deze ouders al ongeveer hetzelfde aantal uren. Ook weten we niet of het wegwerken van andere mogelijke obstakels, zoals arbeidsvoorwaarden en personeelsbeleid van werkgevers, daadwerkelijk de arbeidsparticipatie van moeders kan bevorderen. In de emancipatienota van Plasterk is mannenemancipatie genoemd als een van de speerpunten, op verzoek van de Tweede Kamer. Dit is een duidelijk

punt, waar emancipatie en het gezin elkaar tegenkomen en waar goede kansen liggen om de keuzevrijheid van moeders te vergroten. Als vaders gestimuleerd worden om meer zorgtaken op zich te nemen, zal dit ook de emancipatie van vrouwen bevorderen. Dat betekent echter wel dat de opvatting moet veranderen dat de moeder degene is die het best voor de kinderen kan zorgen. ■